

Józef Mandziuk

"Księga Jadwiżańska : Międzynarodowe Sympozjum Naukowe "Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska" : Wrocław-Trzebnica 21-23 września 1993 roku" [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 2/2, 214-216

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe „Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska”. Wrocław-Trzebnica 21-23 września 1993 roku. Wrocław 1995, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 4°, ss. 495.

Polska hagiografia kobieca jest niezmiernie uboga. Właściwie nie posiadamy kanonizowanej Polki, aczkolwiek istnieje cały szereg beatyfikowanych, żyjących zwłaszcza w XIII i XX stuleciu. Na tym tle jawi się św. Jadwiga Śląska, Niemka z pochodzenia, Polka z wyboru, księżna Śląska, matka ludu śląskiego i wszystkich Piastów dolnośląskich.

Po II wojnie światowej Polacy starali się wykorzystać każdą historyczną rocznicę, by propagować kult św. Jadwigi na Śląsku. Uważano Ją za patronkę twórczej współpracy między narodami oraz pojednania polsko-niemieckiego, gdyż – według słów papieża Jana Pawła II – „umiała Ona troszczyć się o wszystkich bez względu na to czy byli Słowianami czy Niemcami”. W Polsce została ogłoszona patronką budujących się świątyń, bowiem w ikonografii przedstawiana jest z modelem kościoła. Wybór papieża – Polaka w dniu jej święta 16 października 1987 r. przyczynił się do przypomnienia postaci patronki Śląska w całym Kościele katolickim.

Św. Jadwidze, będącej wzorem pokoju i pojednania, poświęcono kilka sympozjów naukowych. Dnia 23 września 1967 r. z okazji 700-nej rocznicy kanonizacji Świętej odbyła się specjalna sesja naukowa, zorganizowana w gotyckiej kaplicy trzebnickiej wokół sarkofagu księżnej śląskiej. Podobne sympozjum zorganizowano we Wrocławiu 22 października 1974 r. z okazji 800-lecia Jej urodzin w Andechs w Bawarii. Najokazalsze forum naukowe odbyło się w dniach 21-23 września 1993 r. we Wrocławiu i Trzebnicy z racji 750-lecia śmierci matki Henryka Pobożnego, który zginął w bitwie pod Legnicą osłaniając Europę chrześcijańską przed najazdem Mongołów. Ta wielka, międzynarodowa impreza naukowa o tematyce jadwiżańskiej odbyła się dzięki współpracy Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu, Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Sanktuarium św. Jadwigi w Trzebnicy. Honorowy protektorat sesji objął ks. Henryk kard. Gulbinowicz, arcybiskup-metropolita wrocławski. W programie obrad wygłoszono 24 referaty. Prelegenci, zarówno duchowni, jak i świeccy, pochodzili z Polski i Niemiec. Ponad stu uczestników tego forum reprezentowało liczne polskie środowiska uniwersyteckie oraz niemieckie placówki naukowe z Andechs, Marburga, Maria Laach, Münster, Moguncji, Trewiru i Oldenburga.

Efektom twórczej dyskusji uczonych polskich i niemieckich jest prezentowana *Księga Jadwiżańska*. Zawiera ona 30 rozpraw naukowych, dotyczących postaci św. Jadwigi, autorstwa przedstawicieli dwóch sąsiednich narodów, które Jadwigę, córkę Bertolda VI ze znakomitego rodu panów na Andechs w Bawarii i żonę Henryka Brodatego, księcia Śląska i Krakowa, uważają za swoją patronkę. Wśród autorów rozpraw i artykułów są historycy Kościoła, historycy sztuki sakralnej, teologowie i antropologowie.

Pierwsze rozprawy Lecha A. Tyszkiewicza *Śląsk przed lokacją i kolonizacją na prawie niemieckim* i Josefa J. Menzla *Schlesien zur Zeit der Heiligen Hedwig* dobrze wprowadzają czytelnika w epokę, w której żyła i działała Patronka ziemi śląskiej. Kolejne artykuły dotyczą przede wszystkim samej postaci św. Jadwigi – jej otoczenia rodzinnego: ks. Józef Swastek, *Rodzina świętej Jadwigi*; środowiska konwentu trzebnickiego: Kazimierz Bobowski, *Podstawy bytu konwentu trzebnickiego* i Heinrich Grüger, *Der Konvent von Trebnitz bis zum Ende der habsburgischen Gegenreformation*; – oraz postawy religijnej owianej duchem miłosierdzia chrześcijańskiego: ks. Kazimierz Dola, *Postawa religijna świętej Jadwigi*.

Kilka oryginalnych opracowań poświęcono podstawie źródłowej, dotyczącej czasów Patronki Śląska. I tak ks. Stanisław Araszczuk zamieścił artykuł *Duchowość św.*

Jadwigi Śląskiej w świetle przedtrydenckich wrocławskich ksiąg liturgicznych. Autor dołączył do grona badaczy śląskich, zajmujących się wrocławskimi księgami liturgicznymi z okresu średniowiecza i z tych źródeł wydobyl urzekające cechy duchowości patronki dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego. Ostatnio ukazała się drukiem jego rozprawa doktorska pt.: *Kult św. Jadwigi na Śląsku w świetle przedtrydenckich wrocławskich ksiąg liturgicznych*, wydana w serii Opolskiej Biblioteki Teologicznej, nr 7, Józef Długosz w swoim komunikacie podał obszerniejszą informację o XIII-wiecznym rękopisie, znajdującym się obecnie w zbiorach Biblioteki Pierponta w Nowym Jorku. Nosi on tytuł *Cursus Sanctae Mariae* i jest modlitewnikiem trzebnickim, związanym z osobą św. Jadwigi. Eckhard Grunewald w swoim opracowaniu przedstawił ilustrowany kodeks augsburski (sygn. I. 3.2^o7), który według niego należy zaliczyć do grupy ilustrowanych śląskich kodeksów o św. Jadwidze. Ks. Józef Pater, dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, przybliżył wartości historyczne *Żywota większego św. Jadwigi*, który jest wprost beczyną dla dziejów kultury zarówno duchowej, jak materialnej Polski 2 połowy XIII w.

Następne artykuły dotyczą źródeł dokumentowych, spisanych głównie w skrypcorium trzebnickim i są autorstwa: Andrzeja Wałkowskiego, *Wpływy lubińskie na skrypcorium dokumentowe klasztoru Cysterek w Trzebnicy*, Marka L. Wójcika, *Problem proveniencji kancelaryjnej dokumentu księżny Jadwigi dla cysterek trzebnickich z datą 24 VIII 1242 r.*, oraz Wojciecha Mrozowicza, *Materiały rękopiśmienne dotyczące Świętej Jadwigi w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*.

W omawianej Księdze Jadwiżańskiej znalazł się też odrębny blok tematyczny, dotyczący postaci św. Jadwigi w literaturze. Uczony niemiecki, Trude Ehlert z Karlsruhe, ukazał Patronkę Śląska w literaturze niemieckiej późnego średniowiecza i początku epoki nowożytnej, natomiast Bogdan Rok podał przegląd polskiej literatury religijnej czasów nowożytnych poświęconej naszej Świętej.

Na uwagę zasługują liczne rozprawy historyków sztuki, uwzględniające śląskie zabytki malarstwa i architektury oraz udział św. Jadwigi i jej męża Henryka Brodatego w fundacjach artystycznych na Śląsku. Jakub Kostowski omówił pochodzenie i ikonografię wrocławskiego tryptyku z *Legendą św. Jadwigi*. Tryptyk ten powstał ok. 1440 r. i był pierwotnie we wrocławskim kościele minorytów p.w. św. Jakuba, następnie od 1455 r. w kościele bernardyńskim p.w. św. Bernardyna ze Sienny, a po 1945 r. zachowały się tylko awersy skrzydeł, przechowywane od 1946 r. w Muzeum Narodowym w Warszawie. W tym miejscu pragnąłbym postawić pytanie: kiedy wróca na Śląsk cenne zabytki sakralne przechowywane po II wojnie światowej w zbiorach stołecznych? Wszak ciągle obowiązuje zasada: „res clamat ad dominum”! Autorzy: Romuald Kaczmarek i Jacek Witkowski w swoim opracowaniu pt.: *Michał Łukasza Leopolda Willmanna trzebnicki cykl żywota i cudów św. Jadwigi*, starają się udowodnić, że wiszące w nawie głównej trzebnickiego kościoła klasztorne olejne płótna z przedstawieniami scen z żywota św. Jadwigi są dziełem Michała Willmanna, najwybitniejszego malarza śląskiego baroku. Osobiście pozostaje nadal przy zdaniu, że omawiany cykl pochodzi ze „szkoły Willmanna” (Zob. „Katalog ruchomych zabytków sztuki sakralnej w archidiecezji wrocławskiej, t. I, Wrocław 1982, s. 100). Maria Poksińska ukazała polichromię wystroju architektoniczno-rzeźbiarskiego kaplicy św. Jadwigi w Trzebnicy. Kaplica owa stanowi przykład klasycznej fazy w polskiej architekturze gotyckiej, a jej wystrój wykonano z kamienia w l. 1269-1275. Znakomity badacz śląskiej sztuki, Marian Kutner, w swojej rozprawie pt.: „*Na drodze ku chwale*” – *ideowe programy fundacji artystycznych księcia śląskiego Henryka Brodatego* szukał odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odgrywały w programach reform kraju fundacje artystyczne księcia? Zdaniem autora ziarno rzucone przez męża św. Jadwigi pod wielką uprawę ziemi śląskiej kiełkuje. Śląsk jako dziedzictwo ambitnego władcy pozostał na wieki integralną częścią europejskiej kultury artystycznej. Potrafił też Europie przekazać własne, indywidualne wartości, które często określamy mianem

„śląskiej szkoły artystycznej”. Cezary Busko w swoim komunikacie omówił kościół p.w. św. Jadwigi we Wleniu, który wśród licznych miejscowości Śląska, związanych z postacią św. Jadwigi, zajmuje wyjątkowe miejsce.

Trzej antropologowie: Tadeusz Krupiński, Barbara Kwiatkowska i Zbigniew Rajchel w swoim opracowaniu podali bardzo interesujące wyniki antropologicznej analizy szczątków kostnych relikwiarzy św. Jadwigi, która pozwoliła na rekonstrukcję twarzy Patronki Śląska.

Osobna grupa studiów dotyczy rozwoju różnych form i funkcji kultu św. Jadwigi od XIII stulecia po nasze czasy. Kazimierz Jasiński przybliżył postać franciszkanina Henryka z Breny, syna Dytryka z dynastii wettyńskiej i Eudoksi księżniczki mazowieckiej, jako propagatora kultu św. Jadwigi w rodzinie hrabiów z Breny. Zdaniem autora Henryk mógł być inspiratorem spisaną *Żywota św. Jadwigi* i niewątpliwie posiadał udział w powstaniu *Genealogii św. Jadwigi*. Alicja Karłowska Kamzowa w swoim szkicu pt.: *Święta Jadwiga patronka Królestwa Polskiego* zwróciła uwagę na niektóre funkcje kultu św. Jadwigi na ziemiach polskich, zwłaszcza w Wielkopolsce. Stanisław Solicki omówił rolę kultu św. Jadwigi w przygotowywaniu akcji antytureckiej na Śląsku na przeł. XV/XVI w. Jan Harasimowicz przedstawił zarys dziejów kultu św. Jadwigi na Śląsku w okresie reformacji protestanckiej i odnowy trydenckiej katolicyzmu. Krystian Matwijowski na tle XVII-wiecznego „katolicyzmu cesarskiego” omówił pielgrzymki wrocławskie do Trzebnicy. Michał Kaczmarek zobrazował przygotowanie w diecezji wrocławskiej do obchodów Jubileuszu Jadwiżańskiego w 1843 r. z okazji 600-lecia śmierci św. Jadwigi. Ks. bp Jan Kopic w swoim artykule ukazał kult św. Jadwigi na Górnym Śląsku. Wreszcie ks. Antoni Kiełbasa, autor najliczniejszych publikacji o tematyce jadwiżańskiej, przedstawił rozwój kultu Patronki Śląska w Polsce po 1945 r., ze zwróceniem uwagi na jego znaczenie w procesie integracji ludności na terytorium Dolnego Śląska. Pióra ks. Antoniego Kiełbasy jest również interesujące kalendarium wszystkich imprez naukowych i kulturalnych oraz uroczystości kościelnych, które z okazji Roku Jadwiżańskiego odbyły się w archidiecezji wrocławskiej.

W zakończeniu *Księgi Jadwiżańskiej* umieszczono podsumowanie obrad twórczo sympozjum, dokonane przez Edwarda Potkowskiego z Warszawy. Jego zdaniem przedstawione materiały odznaczają się wysokimi walorami naukowo-poznawczymi, stanowiąc wymowny przykład konstruktywnej współpracy polsko-niemieckiej na polu naukowym.

Należy podkreślić bardzo wysoki poziom edytorski prezentowanego dzieła. Zawiera ono 71 kolorowych i białoczarnych ilustracji. Realizacja kosztownego wydawnictwa była dziełem wielu dobrodziejów, wyróżnionych na odrębnej *Złotej Kacie*. Na ich czele kroczy ks. Henryk kard. Gulbinowicz, inicjator przygotowania sympozjum oraz wydania *Księgi*. Arcybiskup wrocławski jest też autorem *Słowa wstępnego*, które rozpoczął od słów hymnu brewiarzowego, którymi od wieków modli się Kościół, dziękując Bogu za dar nieba w osobie świętej Jadwigi Śląskiej.

KS. JÓZEF MANDZIUK